

Заклучэнне. Матэрыялы перапісу насельніцтва 2019 года засведчылі дзве новыя тэндэнцыі ў сферы моўных зносін, якія ўзніклі і замацаваліся ў нашай краіне за апошнія дзесяцігоддзе. Па-першае, спыняецца працэс выцяснення беларускай мовы як сродку этнічнай ідэнтыфікацыі і паўсядзённага ўжытку. Па-другое, змяняецца яе тэрытарыяльная і сацыяльная лакалізацыя ў напрамку “ад вёскі да горада”.

Беларусы адказныя перад сусветнай культурнай супольнасцю за захаванне тытульнай мовы нацыі. Комплекснае даследаванне адпаведнай праблематыкі дазволіць глыбей асэнсаваць духоўна-культурны патэнцыял беларускай мовы, выпрацаваць аргументаваныя прапановы для дзяржаўных і грамадскіх арганізацый у сферы нацыянальна-моўнага рэгулявання, захаваць беларускую мову як этнакультурную каштоўнасць. Сацыялінгвістычны падыход здольны даць адказ на шэраг актуальных пытанняў, звязаных з духоўным развіццём грамадзянскай супольнасці Рэспублікі Беларусь, а таксама выявіць заканамернасці і характар развіцця моўнай сітуацыі ў будучым і магчымасці свядомага пазітыўнага ўплыву на яе з боку разнастайных суб’ектаў моўнай палітыкі.

1. Население Республики Беларусь: Итоги переписи населения Республики Беларусь: Статистический сборник – Минск, 2000.
2. Лукашанец, А.А. Беларуская мова ў XXI стагоддзі: развіццё сістэмы і праблемы функцыянавання / А.А. Лукашанец. – Мінск: Беларуская навука, 2014. – 396 с.

ЛЕКСІЧНЫЯ ПАМЫЛКІ Ў МАТЭРЫЯЛАХ ГАЗЕТЫ “ЗВЯЗДА”

Ю.М. Бабіч
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Мова публікацый у газеце “Звязда” дае дастаткова багаты матэрыял для аналізу асобных лінгвістычных недахопаў, якія самым істотным чынам уплываюць на ўзровень культуры маўлення. Гэта тым больш важна, паколькі мова цэнтральнага дзяржаўнага беларускага выдання традыцыйна ўспрымаецца як абсалютна правільная, якасная, узорная. Але не заўсёды такой з’яўляецца ў рэчаіснасці.

Вывучэнне матэрыялаў газеты “Звязда” апошніх некалькіх гадоў паказвае, што ў публікацыях нярэдка фіксуюцца лексічныя памылкі. Журналістамі выкарыстоўваюцца моўныя сродкі, што не адпавядаюць патрабаванням літаратурнай мовы. Іх увядзенне ў кантэкст нельга таксама патлумачыць і выкананнем нейкіх відавочных экстралінгвістычных функцый. Між тым “выбар моўных сродкаў – адна з цэнтральных катэгорый культуры мовы і стылістыкі, – справядліва заўважае вядомы адмыслоўца Алесь Каўрус... – Перш за ўсё слова павінна быць дакладнае, адпавядаць таму значэнню, якое за ім замацавалася ў сістэме мовы” [1, с. 46]. Да таго ж яшчэ вельмі важна, каб канкрэтная лексічная адзінка ўжывалася ў строгай адпаведнасці са сферай і мэтай камунікацыі, каб улічваўся характар чытацкай аўдыторыі, на які разлічана тая ці іншая публікацыя. *Актуальнасць* даследавання абумоўлена важнасцю аналізу моўных недахопаў у публіцыстычным тэксце, неабходнасцю захавання высокага ўзроўню культуры маўлення у сродках масавай інфармацыі.

Мэта – выявіць лексічныя памылкі ў матэрыялах газеты “Звязда” – асноўнага беларускамоўнага цэнтральнага выдання – і прапанаваць шляхі выпраўлення недахопаў.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для правядзення даследавання паслужылі публікацыі ў газеце “Звязда” за апошнія тры гады. У якасці асноўных у працы выкарыстаны лінгвастыстычны і дыстрыбуцыйны метады.

Вынікі і іх абмеркаванне. Прывядзём колькі прыкладаў лексічнай неадпаведнасці з матэрыялаў “Звязды”: *Папулярнасцю карыстаюцца базы адпачынку прыватнага прадпрыемства “Аграбізнескансалт”, а таксама “Інвестспорту” і Глыбоцкага вопытнага ляггаса (05.09.17); Вопыты праводзілі на пацуках, і калі іх пазбаўлялі цукру, яны з задавальненнем пераклучаліся на алкаголь... (15.01.19); У маёнтках праводзіліся вопыты па даследаванні стану і ўмоў мясцовага паляводства і лугаводства, вывучаўся перадавы вопыт (17.08.19); Гэта яшчэ раз пацвердзілася падчас наведвання вопытна-выпрабавальнага участка... (23.05.20).* У прапанаваных мікракантэкстах назоўнік **вопыт** і прыметнік **вопытны** парушаюць літаратурную норму. Тут гаворка ідзе пра правядзенне адпаведных даследаў, таму правільна было б *доследны ляггас*, а складанае слова мусіць гучаць як *доследна-*

выпрабавальны. Тады варта было б, адпаведна, *доследы праводзілі на пацуках; у маёнтках праводзіліся доследы на вывучэнні стану...* На жаль, аўтарамі публікацый пабудаваны канструкцыі на ўзор рускай мовы, што адлюстроўваюць іншы лад мыслення і парушаюць лексічныя нормы беларускай мовы.

Часам дастаткова папулярнае ў вуснай камунікацыі слова пранікае на старонкі перыядычнага друку, хоць няма ніякіх аб'ектыўных падстаў уводзіць яго ў беларускамоўны кантэкст: *Людзі так любяць каўбасы, чыпсы ці сухарыкі, а часам так хочацца лапшы хуткага прыгатавання...* (15.01.19). Па-беларуску лапша – локшына. І нават акадэмічны Слоўнік беларускай мовы (СБМ-2012) не падае слова лапша, толькі локшына. Гэта значыць, што аўтарам выкарыстаны тыповы русізм.

Зрэшты, сам факт фіксацыі таго ці іншага слова названым вышэй слоўнікам не заўсёды дае лагічныя падставы для выкарыстання пэўнай лексемы ў публіцыстычным тэксте. Так, напрыклад, назоўнік **карзіна** падаецца ў СБМ-2012. Але ўжыванне дадзенай лексічнай адзінкі ў літаратурнай мове сёння наўрад ці мэтазгоднае. Тым не менш чытаем: *Некалі ў Задвор'і і... іншых вёсках нашага раёна цэлымі сем'ямі плялі карзіны – малыя і вялікія, квадратныя і прамавугольныя* (27.02.18); *Уменне плесці карзіны з сасновай лучыны пераняў ад роднага дзядзькі яшчэ да вайны. З такімі карзінамі добра ўпраўляцца на бульбе, хадзіць у грыбы і ягады...* (17.01.19). Зразумела, што варта было ўвесці ў кантэкст натуральны беларускі назоўнік **кошык**. Бо менавіта гэтая лексема дамінуе, бадай, на ўсёй тэрыторыі нашай краіны ў беларускамоўнай камунікацыі – як вуснай, так і пісьмовай.

Часам на старонках газеты “Звязда” фіксуецца выпадкі ўжывання русізмаў у чыстым выглядзе, каторыя не падаюцца ніякімі слоўнікамі. У якасці ілюстрацыі падобных недарэчнасцяў, грубых парушэнняў лексічных нормаў могуць служыць наступныя мікракантэксты: *Паводле умоў, каманда прафесіяналаў – візажыстаў, стылістаў і парыкмахераў – абавязваецца стварыць для некалькіх жыхарак вялікага горада розныя вобразы* (01.02.19); *Цяпер муляры, цесляры і бетончыкі узводзяць наружныя цагляныя сцены другога паверха...* (31.01.20); *Калі будзе рэзультат?* (19.12.19); *Стужка... пра суданскіх жанчын, якія, нягледзячы на забарону, іграюць у футбол* (05.12.19); *Беларусы з ліку звычайных турыстаў пры бязмытным узове не дасягаюць “паталка” ўстаноўленых лімітаў* (03.01.19). Наяўнасць такіх абсурдных у беларускім кантэксце слоў і словаформаў можа быць патлумачана хіба не надта высокім узроўнем прафесійнай падрыхтоўкі журналістаў ды і карэктараў паважанага і сур'ёзнага перыядычнага выдання. Напэўна, кожны, хто валодае нашай мовай, разумее, што замест ненатуральных, штучных лексічных адзінак варта было б выкарыстаць адпаведна словаформы *цырульнікаў, знешнія (вонкавыя), вынік, гуляюць, столі*.

Заклучэнне. Намі разгледжаны вышэй толькі некаторыя выпадкі лексічнай недакладнасці, парушэння літаратурных нормаў у публікацыях газеты “Звязда”. На жаль, журналісты і карэктары не заўсёды правільна трактуюць тую ці іншую лексему з пункту гледжання мэтазгоднасці яе выкарыстання ў сучаснай беларускай літаратурнай мове. А гэта ўплывае на выхаванне моўнага густу чытача, прыводзіць да пранікнення ў камунікацыю неўласцівых нашай мове слоў і словаформ.

1. Каўрус, Алесь. Да свайго слова. Пытанні культуры мовы / Алесь Каўрус. – Мінск, 2011.

АКСІЯЛОГІЯ ІНТЭРПРЭТАЦЫІ: ВОБРАЗ ПУШКІНСКАГА САЛЬЕРЫ Ў АСЭНСАВАННІ БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

В.Ю. Бароўка
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Аktуальнасць абумоўлена неабходнасцю далейшага тыпалагічнага вывучэння рознанацыянальных літаратур і асаблівасцю мастацкага ўспрымання тэкстаў. Многія творы мастацкай літаратуры даюць падставы для рэфлексіі над праблемамі творчасці. Эстэтычная праблематыка, персанажы шматзначнага твора А.С. Пушкіна “Моцарт і Сальеры” на працягу доўгага часу выклікаюць цікавасць з боку пісьменнікаў, у тым ліку беларускіх.

Мэта дадзенай работы заключаецца ў выяўленні асаблівасцей мастацкай інтэрпрэтацыі вобраза Сальеры айчыннымі пісьменнікамі.